

Sociologi.

Egalitarismen.

I den egentlige Nationaløkonomi hævde, som bekendt, Franskmændene i vor Tid kun en lidet fremragende Plads; — i Sociologien, derimod, have de ydet Betydeligt, langt mere end f. Ex. Tyskerne. Blandt de senere sociologiske Studier fortjener at fremhæves den Bog, som vi i det Følgende ville dvæle ved. Dens Titel er: »Les idées égalitaires. Etude sociologique«. Dens Forfatter er C. Bouglé, maître de conférences ved Universitetet i Montpellier. Dens Forlægger: Félix Alcan, Paris.

Kun faa Forestillinger — saaledes lyde Forfatterens Ord — synes i vor Tid at være mere levende, mere virksomme, mere »passionnantes« end Forestillingen om Menneskenes Lighed; — og, som en Følge deraf, er der ogsaa kun faa Forestillinger, som det paa samme Tid er mere fristende og mere voveligt at underkaste en videnskabelig Prøvelse. Mere end nogensinde udsætter man sig for, naar man staar overfor et Spørgsmaal, der vækker saa mange forskellige Følelser, at sammenblende Sandheden og det

Attraaede, Virkeligheden og Idealet, Videnskab og Praxis. Derfor bliver det nødvendigt methodisk at udskille fra hverandre de forskellige Rækker af Problemer, der straaale omkring Ligheds-Forestillingerne. Fra de praktiske, moralske eller tekniske Problemer maa de videnskabelige sondres, og af de videnskabelige Problemers Masse maa atter Egalitarismens sociologiske Problem udskilles.

— Skulle Menneskene behandles *en égaux*? Hvis man svarer Ja, spørges atter: hvilken Slags Lighed? Have Menneskene samme Rettigheder, samme Pligter? Skulle de aandelige og de materielle Goder fordeles mellem dem i lige store Parter, eller i Parter, der ere afmaalte efter Individernes Trang, eller efter deres Fortjenstlighed, eller efter deres Værker (*besoins — mérites — œuvres*)? Lutter moralske Problemer, der stilles til vor Samvittighed. — Men hvorledes skulle vi løse disse Problemer? Følelsessag, svare Nogle. Principspørgsmaal, svare Andre. I det ene, som i det andet Tilfælde er det en »Fordom«, der dikterer os Løsningen; vi have et almindeligt Ideal, til hvilket vi henholde os, og som for os er den afgørende Prøvesten. Hvorledes vi have erhvervet os dette Ideal, bliver da atter Spørgsmaalet. Hvorledes det end forholder sig dermed, — altid vil det være vanskeligt at forhindre Samvittigheden i at blande sig ind i videnskabelige Prøvelser af moralske Spørgsmaal. Forfatteren vil da, idet han foresætter sig objektivt at prøve Forestillingen om Menneskenes Lighed, saa vidt muligt abstrahere fra de Følelser, den vækker. Egalitarismens moralske Problemer vil han først fjerne.

— Hvad udkræves, hvilken Organisation maa der gives Samfundene, naar Forestillingen om Menneskenes Lighed skal virkeliggøres? Hvilken Retsordning? Hvilken økonomisk Forfatning? Hvorledes skulle Statens og Kommunens Embeder besættes? Hvilken Art Valgret? Hvilke retslige, politiske, økonomiske Institutioner udkræves, naar Ligheden skal virkeliggøres? Lutter Spørgsmaal om Samfundstekniken! Tage vi Parti for eller imod denne eller hin Politik, tage vi Parti for eller imod Socialismen, for eller imod Liberalismen, — disse Spørgsmaal maa vi have klaret for os. — Hvad behøves for at give tydeligt Svar? Vi maa for det Første vide, hvilken Slags Lighed vi tilstræbe; vi maa for det Andet vide, hvilke Virkninger denne eller hin Fremgangsmaade avler. Kun under disse Betingelser ville vi kunne optræde som Talsmænd for denne eller hin sociale Praxis. Vi maa, for Exempel, have taget Standpunkt ligeoverfor Spørgsmaalet om Retfærdigheden af Grundsætningen: »til Enhver efter, hvad han har udrettet« (*à chacun selon ses œuvres*), og vi maa have prøvet, om den fri Konkurrence eller Statsindblandingen mest forholdsmæssigt bevirker Rigdommens Fordeling, inden vi kunne stemme for eller imod Liberalismen, for eller imod Socialismen. Det Svar, jeg giver paa Egalitarismens tekniske Problemer, afhænger kort sagt baade af min Opfattelse af, hvad der er det attraaede Maal, og af min Overbevisning om de mulige Midlers Hensigtsmæssighed. Vor Opfattelse af, hvilket Maal der bør tilstræbes, beror paa vore almindelige filosofiske og moralske Forestillinger og er uafhængig af videnskabelige

lagttagelser. Med Hensyn til Midlernes Hensigtsmæssighed skulde man synes, at den videnskabelige lagttagelse kunde give Svar. Har man paa Forhaand fastslaaet det Maal, der bør tilstræbes, skulde man a posteriori kunne finde de hensigtsmæssigste Midler. Er Samfundsvidenskaben ude af Stand til at sige os, hvorfor Ligheden bør virkeliggøres, bør den dog kunne sige os hvorledes. Imidlertid viser det sig, at de sociale Forhold ere i den Grad komplicerede, at det bliver en vanskelig Sag at beregne Virkningerne. De ikke-tilsigtede Virkninger ere ofte af en meget betydelig Rækkevidde. De sociale Reformer bevirke ved Siden af de Resultater, der forlanges af dem, en Uendelighed af andre Resultater. Hvis man videnskabeligt vil bevise en Forholdsregels Fortrin fremfor en anden, maa man udstrække Sammenligningen til de fjerneste Tilbageslag. . Deraf følger, at endnu i lange Tider maa vi i Politiken lade os lede af en Slags empirisk Takt. Livet har ikke Tid til at vente paa Videnskaben. Det kan ikke nytte at komme med for store Fordringer til de sociale Videnskaber, — og Forfatteren udskiller af sin Undersøgelse ikke blot Egalitarismens moralske, men ogsaa dens tekniske Problemer. Han holder sig til Spørgsmaalets sociologiske Side. Han vil udfinde, hvilke de Samfundsformer ere, der begunstige Ligheds-Ideernes Omsiggriben.

— Bogens første Afsnit er en »Indledning«; deraf er ovenfor noget meddelt. Derefter gaar Forfatteren over til at forsøge en »Definition af Ligheds-Forestillingerne«. En saadan Definition viser sig at være

forbunden med Vanskeligheder, og Fort.s Forsøg vil neppe tilfredsstille Alle. Han fremhæver, at det at anerkende »Menneskenes Lighed« ikke er det Samme som en Miskendelse af de Forskelligheder, der adskille Individerne. Hvis man paa Forhaand dekreterer kollektive Distinktioner og indruller Individerne i adskilte Klasser med ulige Værdier, saa vilde man handle imod Egalitarismen. Men for de individuelle Forskelligheder behøver man ikke at lukke Øjnene, selv om man holder paa Ligheden. Tværtimod synes Følelsen af Individets særlige Værdi at indgaa som et væsentligt Moment i Lighedsforestillingerne. Man kan ikke egalisere dem uden at tage Hensyn til det Faktum, at de ere Personer, d. v. s. uafhængige og oprindelige Virksomhedscentre. Det er jo netop Følelsen af den særlige personlige Værdi, der forbyder os at indrulle Personerne i Grupper af ulige Værdi. Desto stærkere er man imod de kollektive Afsondringer, jo mere man erkender de individuelle Forskelligheder. Anerkendelsen af Menneskeligheden forhindrer Kaste-Anerkendelsen, men ikke Anerkendelsen af Personlighederne. Individualismen er forsaavidt bleven til en Hovedhjørneste i Egalitarismen. Forestillingen om en Værdi, Menneskene have fælles, udelukker ikke Forestillingen om en for Individet særlig Værdi; — tværtimod. Vi forkaste Kaster og Klasser; men vi forene Forestillingen om Individualisme og Humanisme; Menneskene ere »semblables«, men samtidigt forskellige. Dette maa erindres: *égalité n'est pas identité*. Med samme Maal, med samme Vægt skulle Individernes Handlinger maales og vejes. Paa den Maade fører Egalitarismen til

Forholdsmæssighed, Proportionalitet, ikke til Uniformitet. Ja, ganske vist, skal der opnaas en fuldstændig Forholdsmæssighed i Behandlingen af de individuelle Handlinger, maa Individerne arbejde under samme Vilkaar; den, der nøjagtigt vil maale Forskellen mellem to Kræfter, maa lade dem udgaa fra samme Niveau. Egalitarismen gaar ikke ud paa at undertrykke Konkurrencen mellem Individerne, men den vil gerne ligegøre de Betingelser, under hvilke der konkurreres. Forsaavidt er den en Udjævner, »niveleur«, og Ven af Ensartethed; men dette er kun et Moment i den egalitære Dialektik. Netop for at muliggøre en rigtig Vurdering af Individernes Handlinger, bør de Vilkaar, under hvilke der virkes, gøres ens. Dette sker altsaa ikke i det Øjemed at tilsløre, men tværtimod i den Hensigt at fremhæve Kræfternes Ulighed. Saaledes bliver Ensartethed kun et Middel i Forholdsmæssighedens Tjeneste. — Lighedsideen er en praktisk Ide; Menneskets Værdi som Menneske erkendes, men Individualiteten erkendes ogsaa; Forskellighederne mellem Individerne anerkendes, men den fælles Lighed (»ressemblance«) ikke mindre; det hævdes ikke, at Menneskene have samme Evner, men samme Rettigheder for dem forlanges, og Forholdsmæssighed i Værdsættelsen af deres forskellige Handlinger forlanges.

— I to Tilfælde vilde en sociologisk Undersøgelse af Betingelserne for Egalitarismen paa Forhaand være unyttig: Hvis Egalitarismen faktisk ikke viste sig i noget Samfund, eller hvis den viste sig i alle Samfund, — i det ene som i det andet

Tilfælde vilde det være givet, at de sociale Former ikke øve nogen kendelig Indflydelse paa den, og der vilde her ikke foreligge nogen Opgave for Sociologien. Forf. søger nu at vise, at Lighedsideerne have en historisk Virkelighed som sociale Ideer; han søger a posteriori at vise, at der til nogle Tider og paa nogle Steder, men ikke til alle Tider og paa alle Steder, findes sociale Ideer som de af ham a priori definerede. — Mange ville maaske mene, at Spørgsmaalet overhovedet ikke frembyder nogensomhelst Vanskelighed; dette er dog ingenlunde Tilfældet; det lonner sig tværtimod at følge Forfatterens Udvikling; den giver mere at tænke over, end man maaske troede ved en ganske overfladisk Betragtning.

Lighedsideerne som »sociale Ideer«, d. v. s. som Ideer, der tør siges at være »communément admises«, findes i vor nærmeste Nærhed: i Nutidens Samfund og i Occidentens Samfund. Ganske vist forkyndes der de mest modsatte Principer i Moral og Politik, naturalistiske og idealistiske, individualistiske og socialistiske, — og dog: naar vi hæve os til et højere Iagttagelsespunkt, naar vi sammenligne »en bloc« Nutidscivilisationens Theoretikere med Fortidscivilisationens, eller blot det nittende Aarhundredes Forfattere og det syttende Aarhundredes, ville vi let kunne maale den af Samfundet tilbagelagte Vej: vi ville faa Øje paa en Enhedsbevægelse, der river de forskellige, ofte fjendtlighedsindede Samtidige med sig.

Den idealistiske og den naturalistiske Retning i Moralen, Theorien om Menneskeværdigheden eller om Nyttens, Rousseaus og Kants Ideer, og Benthams og Stuart Mills, — disse modsatte Veje føre dog

begge til Egalitarismen. Om Rousseaus og Kantianernes Doktriner kan der vel ikke være nogen Tvivl, — men Utilitarismen fornægter tilvisse heller ikke de egalitære Ideer. Dens Maal: »den størst mulige Lykke for det størst mulige Antal Mennesker» er kun forstaaeligt, naar der tilstaas Alle lige Ret til Nydelse. Vil et Samfund organisere sig efter de utilitære Principer, maa det først acceptere de egalitære Principer. Enhver maa, efter Benthams Formel, »gælde for En og kun gælde for En«.

Ligesom Forskellighederne i de moderne Moral-systemer ikke udelukke Muligheden af en Overensstemmelse med Hensyn til Lighedsforskrifterne, saaledes udelukke Forskellighederne i de politiske Opfattelser heller ikke, at baade de Liberale og deres Modstandere paaberaabe sig disse Forskrifter. Vi læse en socialistisk Fremstilling og vi læse en individualistisk Fremstilling af Statsbegrebet, og vi lægge begge Bøger fra os med den Følelse, at altsaa have Individerne samme Ret, »mêmes droits non seulement à l'existence, mais encore à la culture«, og at Staten ligeoverfor dem kun har Pligter som Forvalter af de kollektive Interesser og som Garant for de individuelle Rettigheder. Ogsaa de, der ikke kunne enes om Statens Intervention, synes meget nær ved at komme til en Forstaaelse af dens »raison d'être«; — de Spørgsmaal, der skille ad, ere Spørgsmaal om Midler langt snarere end Spørgsmaal om Maal. Naar man blot skelner mellem Individualismen som Formaal og Individualismen som Middel, vil man snart bemærke, at de to store Modsætninger i Politiken have mere end et Berøringspunkt. En

Socialist som Jaurès skrev: »Socialismen er den logiske og fuldstændige Individualisme. Den fortsætter — idet den udvider den —, den revolutionære Individualisme. Ogsaa Espinas har støttet denne Sætning i sin Bog om det attende Aarhundredes sociale Filosofi. Og sandt er det, at bag de forskellige politiske og moralske Farver skinner et fælles Fond af sociale Ideer igennem.

Tilvisse bør man vogte sig for at anse for givet, at enhver social Evolution nødvendigvis fører til Demokratiet. Det vilde være en besynderlig Misforstaaelse af de sociologiske Loves Karakter, om man opfattede dem som »Evolutioner«, der forudbestemte alle Samfund for Demokratiet. Snarere bør man fastholde, at dette Fremskridt i demokratisk Forstand er her i Verden en Art Undtagelse, eller: at ikke alle Samfund ere udvalgte for det, som vi kalde Fremskridt. Kun i de to Verdensdele, hvor nogle romanske, germanske og angelsaxiske Folk have gennemført en vis Civilisation, den vestlige Verdens, kunne vi konstatere en »almindelig Evolution« i Retning af Demokratiet. Men indenfor disse Grænser viser den sig ogsaa med al ønskelig Klarhed.

En Betragtning af det nittende Aarhundredes politiske Historie i Evropa viser os, at det er det demokratiske Parti, som har sejret. Naturligvis er der Forskel i Grad og Maade, — men Tendensen er den samme, bortset fra de østlige Riger, Rusland og Tyrkiet. Man indvende ikke (med Sumner Maine), at de politiske Forandringer blot ere overfladiske Regeringsform-Forandringer. Omdannelsen gaar i Virkeligheden i Dybden; de vestlige Samfund

omdanne deres Institutioner helt igennem i samme Retning. Bestræbelserne gaa ikke blot ud paa at skaffe alle Borgere politisk Indflydelse, men ogsaa paa at skaffe dem lige Beskyttelse ved Lovene, lige Adgang til offentlige Embeder, lige Del i den kollektive Formue. Occidentens Samfund forlange politisk Lighed, netop fordi de stræbe efter retslig, borgerlig, økonomisk Lighed. At Kravet om Lighed for Loven (Isonomi) mere og mere opfyldes, er vel ubestrideligt. Den gamle Sætning: »non sunt privatae leges« har i de moderne Samfund vundet fuld Anerkendelse. Monopoler og Privilegier forsvinde. Tallet paa Embeder, der gaa i Arv, blive stedse mindre, Tallet paa Embeder, der besættes efter Konkurrence, stedse større. Lighed for Loven og lige Adgang for Borgerne til Statens Embeder er det Minimum af Rettigheder, som enhver moderne Regering yder sine Undersaatter. Med Hensyn til Virkeliggørelsen af økonomisk Lighed er man vel længst tilbage, men Regeringernes Bestræbelser ligeoverfor Forholdet mellem Kapital og Arbejde vidne dog tydeligt nok om en Udjævningsattraa.

At Nutidens egaliserende Tendenser nøjagtigt stemme med Forfatterens Definition, er, mener han, let at se. — Hvad der for det Første er fælles for dem, er Forestillingen om Individets egen Værdi. Denne Forestilling er det, som adlydes, naar Loven erklærer, at Personerne skulle dømmes efter deres personlige Fejl eller gode Gerninger, — naar Valgloven bestemmer, at Valgretten ligger hos Individerne, ikke hos Stænder eller Korporationer, — naar det økonomiske Samfund søger efter en Organ-

isation, der kan sikre enhver Person, hvad der tilkommer ham. — Dernæst: I Overensstemmelse med Definitionen gaa Nutidens Bestræbelser ingenlunde ud paa, at tilstaa Menneskene, hvor forskellige de end maatte være, absolut lige store Parter, men tværtimod paa at sikre dem en forholdsmæssig Behandling, en Behandling, der staar i Forhold til Handlingens Værdi. Naar Talen er om borgerlig og retslig Lighed, er det indlysende, at man, fordi man forlanger denne Lighed, ingenlunde nægter, at der bestaar individuelle Forskelligheder; tværtimod forlanger man, at der skal tages Hensyn, ja udelukkende Hensyn til de personlige Fortrin eller Mangler. Naar alle Borgere erklæres lige for Loven, saa betyder dette ikke, at Loven skal sikre deres Handlinger, hvor forskellige de end maatte være, den samme Godkendelse; det betyder tværtimod, at Uligheden i de begaaede Fejl eller i de ydede Tjenester skal være det bestemmende Moment. Ligeledes: naar det dekretes, at alle Borgere have samme Adgang til Embeder og Værdigheder, saa betyder det, at om Adel og Fødsel spørges der ikke mere; men der spørges om Begavelse, Kundskaber, Talenter, Dyder, og naar der slaas en Streg over Fortidens Distinktioner, saa er det netop for at de individuelle Forskelligheder saa meget stærkere kunne gøre sig gældende. Det demokratiske System med Embedskonkurrencer har til udtrykkeligt Formaal: Udmaalningen af Forskellighederne. — Derimod vil man maaske mene, at de økonomiske og politiske Ligheds-ideer ikke passe godt sammen med Hensynet til Individernes Forskelligheder. Dog gaar den økonom-

iske Egalitarisme i Virkeligheden ikke ud paa at benægte de individuelle Evners Forskellighed. Bevægelsen i de moderne Institutioner tyder ikke paa, at Formaålet skulde være at faa den nationale Rigdom fordelt i lige Parter; tværtimod gøre de socialistiske Deklamationer egentlig kun Indtryk paa den offentlige Samvittighed, naar de gaa ud over bestaaende Misforhold mellem Arbejde og Løn. — Tilbage staar den politiske Egalitarisme, og denne synes ved første Øjekast, det maa Forfatteren indrømme, vanskelig forenelig med Erkendelsen af Menneskenes Forskellighed. At tilstaa alle Borgere samme Valgret og at erkende, at Borgernes Indsigt er meget forskellig, — de to Ting passe ikke godt sammen. Forfatteren maa indrømme det. Hans Svar er: at hvis man i Stedet for at give Flertallet det afgørende Ord, overlod Lovgivningsarbejdet til en enkelt Klasse, saa vilde denne begunstigede Klasse fremme sin Interesse paa Bekostning af de andre Klassers Interesser. Derfor holder han paa den politiske Egalitarisme. Ved Hjælp af den vil, tror han, den øvrige Egalitarisme blive garanteret, saaledes at det tilbørlige Hensyn til Personernes Forskelligheder ikke vil blive tilsidesat. Noget usikkert synes dog Forfatterens Forsvar for den politiske Egalitarisme at være.

Maaske vil man indvende, at der dog fremdeles i vort Samfund findes »Klasser«, der af nogle Sociologer (f. Ex. Ammon) prises som udmærkede Midler til at forebygge overlegne Personligheders Undergang i den almindelige sociale Middelmaadighed, medens Andre beklage deres Tilstedeværelse og atter Andre i det Mindste gøre gældende, at de staa i Strid med

Ligheds-Forestillingen. Der er dertil at svare, at disse »Klasser« officielt, retsligt og politisk, ingen Gyldighed have. Hvad angaar den af Socialisterne saa ofte omtalte »Klassekamp«, Kampen mellem »Kapitalist-Klassen« og »Proletar-Klassen«, saa kunde man først spørge: hvor begynder, hvor ender hin, hvor denne Klasse? En Grænse mellem dem er det umuligt at drage. Samfunds-Institutionerne kende ikke noget til disse Klasser. Man vil maaske sige, at den Maade, hvorpaa vi komme en Person i Møde, afhænger af den »Klasse«, som vi skønne, at han hører til ifølge hans Maade at tale paa, hans Klædedragt, hans Manerer osv. Men disse Distinktioner udviskes stedse mere. Afstandene mellem de sociale Cirkler, hvorom der vel endnu kan tales, blive stedse mindre; Cirklerne ere ikke saaledes afgrænsede imod hverandre som tidligere, og medens »Overklassen« tidligere forlangte Ærbødighed fra »Underklassen« uden at yde Gengæld, saa bliver Opmærksomhed, Høflighed og Hensynsfuldhed stedse mere gensidig mellem de forskellige sociale Grupper. Det Klasseagtige, der maatte være tilbage i vore Sæder — af Lovene er det jo helt udryddet — bliver stedse svagere; det Anti-Egalitære, der er tilbage, faar stedse mere Karakter af Levninger, der have overlevet sig selv.

Forfatteren har gjort gældende, at den almindelige Menneskeheds-Forestilling ikke mindre end Forestillingen om den særlige personlige Værdi er en Hjørnesteen i Egalitarismens Bygning. Kan man nu ikke, siger han, mene, at omend »Klasserne« ikke mere formaa at holde Stand ligeoverfor den

individualistiske Aand, saa holde Nationerne sig dog fremdeles skarpt afsondrede fra hverandre? Vil man ikke indvende — siger han —, at Modsætningen mellem »l'idée de la nationalité« og »l'idée de l'humanité« er uovervindelig? Hans Svar gaar naturligvis ud paa: at Modsætningen ikke er saa stor, som det synes. Tværtimod vil man ved en nøjere Betragtning opdage, at den store Revolutions humanitære og dens egaliserende Tendenser hang inderligt sammen. Ja enhver gennemtænkt national Reform er endog, som Forfatteren udtrykker sig, en praktisk Gennemførelse af en Syllogisme, hvis propositio major, bevidst eller ubevidst, er af humanitær Art. Trods Nutidens stærke Nationalfølelse nærme de forskellige Nationer sig ogsaa stedse mere til hverandre; en international Privatret, som man tidligere ikke havde tænkt sig Muligheden af, er i Færd med at udvikle sig.

Tilvisse ere de humanitære Tendenser saavel som de individualistiske Tendenser kun — Tendenser. Det er kun altfor let at se den uhyre Afstand mellem Virkelighed og Ideal. Men Bevægelsens Retning bliver ikke derfor mindre tydelig. Ligheds-Forestillingen, saaledes som ovenfor bestemt, har i Occidentens moderne Samfund naaet et saadant Raaderum, at den der tør betegnes som en virkelig social Ide.

Er der Nogle, som ville benegte Lighedsideens Realitet, — saa er der til Gengæld Andre, der gaa til den modsatte Yderlighed og hævde, at Lighedsideen er en primitiv Forestilling. Anthropologien skal paa en uventet Maade have givet Rousseaus Syner Stadfæstelse. Man vil »videnskabeligt« bevise for os, at vi, hvis vi ville se Egalitarismen i fuld

Klarhed, kunne vi finde den hos nogle primitive Folkeslag. Historien er en Slange, der bider sig selv i Halen. — Hvis det forholdt sig saaledes, vilde den sociologiske Undersøgelse være overflødig. Naar Egalitarismen lige godt trivedes hos helt primitive Folkeslag og hos de mest udviklede Kulturfolk, vilde der ikke bestaa noget Forhold mellem den og de sociale Former, og for Sociologien vilde der her ikke ligge nogen Opgave. Ja, denne Forestilling, at Egalitarismen ogsaa er et præhistorisk Fænomen, har maaske noget Tiltalende ved sig, — men holdbar er den ikke. De Folkeslag, der anføres som Exempler paa primitiv Egalitarisme, ere i Virkeligheden Folkeslag, om hvilke der vides saa lidt, at man med samme Sikkerhed kan hævde, at der blandt dem hersker Promiscuitet eller — Monogami, privat Ejendomsret eller — Kollektivejendom, Ulighed eller — Lighed. »I Virkeligheden«, siger Post i sin *Ethnologische Jurisprudenz*, »finder man Intet af alt Dette, men selve Manglen paa enhver Organisation muliggør en Uendelighed af Kombinationer. Kun vogte man sig for at anlægge vore moderne Forestillinger. Det er utvivlsomt, at en vis Mands Samleven med en vis Kvinde hos disse primitive Folk ikke har noget tilfælles med det moderne Europas monogamiske Ægteskab«. Og paa samme Maade har deres foregivne Egalitarisme, der blot bestaar i, at de mangle anerkendte Love, mangle faste Embeder, mangle afstukne Ejendomme, mangle stadig Regering, intet Fællesmaal med Nutidens. Det, der synes at være det mest Karakteristiske ved hine primitive Folk, er dette: de have ingen Forestilling om Per-

sonlighedens særlige Værdi, — men denne Forestilling er netop af afgørende Betydning for Nutidens Egalitarisme.

Men fordi man vægrer sig ved at se en virkelig Egalitarisme i Tidernes Morgen, behøver man ikke at mene, at den først træffes paa Udviklingens sidste Trin. Samfundenes Liv forløber ikke som Organismernes. En social Ide, der udmærker Nutiden, kan godt have været tilstede i en tidligere Tid, skønt den til andre Tider, baade før og senere, har været død. Og saaledes forholder det sig, at den Egalitarisme, der ikke findes i den forhistoriske Urtid, ejheller i Middelalderen, en Stund kan have vist sig i den klassiske Oldtid, derefter være forsvundet, for atter at dukke op i Nutiden. I Virkeligheden vil Forfatteren gøre gældende, at der i Romerrigets Dage var en Tid, da Lighedsideerne, humane Forestillinger og Forestillinger om Personlighedens egen Værdi, under Indflydelse af Stoicisme og Kristendom, kom frem. Kun et kortvarigt Glimt var det vel. Lyset slukkedes og Mørket lejrede sig atter over Folkene. Først lang Tid efter genoptog Revolutionen det Arbejde, som Romerriget ikke havde magtet at gennemføre.

Forestillingen om Menneskenes Lighed, saaledes som ovenfor bestemt, finder Forfatteren altsaa kun indenfor den Civilisation, der kaldes den vestlige. Der har den vist sig to Gange: første Gang i Romerrigets Dage, kort, flygtigt, i ubestemte Omrids; anden Gang mere levende og virksomt i den moderne Verden.

Hvorfor har den vist sig her og ikke andetsteds? Dette er det Problem, der sysselsætter Forfatteren.

— Forfatteren minder først om, hvad Anthropologerne have fremført til Problemets Besvarelse. Anthropologer have gjort gældende, at visse Racer ere mere modtagelige for Lighedsideerne end andre. Andre Anthropologer, der have faaet Øje for, at dette Standpunkt ikke er saa let at opretholde ligeoverfor den faktiske Udvikling i Europa og Amerika, gøre omvendt gældende: at ikke en eller nogle Racer kunne hævdes som særligt disponerede for Lighedsideerne, men at det tvertimod er den Raceblanding, der i Nutiden er saa fremtrædende i de vestlige Lande, der forklarer Lighedsideernes Trængeniennem i disse Lande. Dr. Bouglé svarer, at dette ikke er nogen Forklaring: selv om det maaske kunde konstateres, at visse Raceforhold eller Raceblandingsforhold følge jævnsides med eller gaa forud for Lighedsideernes Fremtrængen, saa er en saadan Konstatering netop kun en Konstatering af det faktiske Forhold, men ikke nogen Forklaring af dette.

Dr. Bouglé vender sig derefter til den ideologiske Forklaring. Denne Forklaring, hvis man tør kalde den saaledes, vil forekomme Mange saa naturlig, saa ligefrem. Hvorfor er den offentlige Mening gaaet over til Lighedsideerne? Ganske simpelt, fordi nogle store Aander have paatrykt den deres personlige Mening. De Ideer, som Mængden hylder, ere Ideer, som nogle fremragende Mænd have udtænkt. Enhver social Ide er Datter af en individuel Reflexion. »En Filosof var den Første, der fandt paa denne »Absurditet«, at Slaven lige saa godt som hans Herre er et Menneske«. Naar Egalitarismen først viste sig i den græsk-romerske Verden og derefter i det

moderne Samfund, er Grunden den, at der, der og her, fandtes Tænkere, som opfandt den eller genfandt den; — dens Ophavsmænd ere de stoiske Filosofer, de kristne Profeter, senere Descartes, Rousseau, Kant.

Dr. Bouglé svarer, at den ideologiske Theori, hvor tiltalende den end kan synes, ikke er fyldestgørende. Den formaar ikke at hævde sig selv alene. Henviser man os slet og ret til en genial Opfindelse, og siger man, at den alene skal forklare os en social Ides Udbredelse, saa henviser man os til et *Mysterium*. Hvordan kom dette eller hint Geni til at gøre sin Opdagelse, — det er det, man skal forklare, og et af Forklaringsmidlerne er en Paavisning af den Indvirkning, det ham omgivende Samfund har øvet paa ham. Særligt bliver dette af Vigtighed, naar den omspurgte Opdagelse netop angaar dette Samfund. Udtrykket »det er Samfundet, som tænker i Individet«, er ganske vist noget mystisk; — det er netop Individet alene, som tænker, — men paa den anden Side maa man ikke abstrahere fra Individets Omgivelser, og forsaavidt har Spencer Ret i, at før den store Mand omdanner Samfundet, danner Samfundet ham. Det er ikke blot de forudgaaende Samfundsforestillinger, der paavirke ham; det Samme gøre de nuværende sociale Tilstande, der vise sig for ham. Vil man paastaa, at det ikke vilde have gjort nogen Forskel, om Rousseau i Stedet for at leve i Frankrig havde levet i Indien, i Stedet for at leve i det 18. Aarhundrede havde levet under Merovingerne? Mener man, at han i det ene Tilfælde som i det andet Tilfælde havde udtalt sine sociale Tanker? Tror man, at de tilstedeværende Tids- og Stedforhold var lige-

gyldige for den stoiske Filosofis Udvikling? Selv om man indrømmer den individuelle Tænkning nok saa meget, saa er det dog sikkert, at de tilstedeværende sociale Forhold øve deres Indflydelse, og naar Sociologerne forklare denne, saa yde de deres Bidrag til Problemets Løsning. Disse to Sider af Sagen maa man da i ethvert Fald holde ud fra hinanden: Selv om man, bortset fra al sociologisk Betragtning, havde vist, hvorledes en vis Tanke opstod i en individuel Bevidsthed, saa staar det dog tilbage at forklare, hvorledes denne Tanke paatvang sig den offentlige Bevidsthed.

Man vil maaske sige, at naar man blot indrømmer, at Tanken kan opstaa i den individuelle Bevidsthed, saa gaar Resten af sig selv. En Tings første Produktion er maaske et Tilfælde, et Mirakel, — dens Reproduktion er den mest dagligdags Sag. Lighedsideens Omsiggriben er blot et særligt Udslag af Imitations-Loven (Tarde); som de usynlige Mikrober vandre fra Legeme til Legeme, saaledes gaar Tanken fra Bevidsthed til Bevidsthed, til den har grebet hele Samfundet. Ja, ganske vist forklarer Imitationen megen Lighed; men den forudsætter paa sin Side ogsaa megen Lighed. Sæt Rousseau hen blandt Hottentotterne, og lad ham prøve paa der at deklamere! Kan han faa dem til at udstede en »Menneskerettighedernes Erklæring«? Nej, en Forudsætning for, at Imitationen kan komme til at virke, er, at de paagældende Individier have et Ønske, en Trang og en Evne til at efterligne. I mange Tilfælde efterligner Mennesket, fordi det ifølge sin naturlige Beskaffenhed har et Efterlignelses-Instinkt, — men naar

der er visse almindelige Theorier, som vi antage, og visse andre, som vi forkaste, saa maa der gives andre Grunde herfor end en blot Paaberaabelse af vort Efterlignelses-Instinkt, — og det er muligt, at en Granskning af de tilstedeværende Samfundsformer kan aabenbare os disse Grunde. En af Grundene kan ganske vist være den sociale Homogenitet, og for denne kan man atter give den bevidste eller ubevidste Efterlignelse Æren. Saa vil man maaske sige, at derefter bliver Imitationstendensen dog Aarsagen til Lighedsideernes Omsiggriben. Ja, men kun den indirekte Aarsag. Ved Siden af den rent ideologiske Forklaring maa den sociologiske Forklaring indtage sin Plads. Indrømmer man, at der eksisterer Samfundsformer, der ikke i samme Grad variere som de Individuer, de indramme, saa maa man ogsaa indrømme, at disse Formers Fasthed sætter visse Grænser for Individernes, ogsaa de geniale Individuers Virken. Samfundene ere ikke i de store Mænds Hænder som Leret i Pottemagerens.

Altsaa mener Forfatteren, at hverken Fysiologien eller den rent individuelle Psykologi magte at forklare en Samfundsides Trængenigennem. Henvisningerne til »Racernes Magt« eller til »Ideernes Magt« forslaa ikke; Problemerne løses ikke derved; disse Magter ere langt snarere selv Problemer. Vil man have Egalitarismens Omsiggriben forklaret, saa hjælpe de anthropologiske og de rent ideologiske Forsøg ikke meget. Man prøve da sin Lykke hos Sociologien.

— Hvis man methodisk vil bygge en Videnskab op, maa man, ifølge den af Comte ofte nævnte Regel, begynde med Studiet af Genstandenes mest ligefremme, mindst sammensatte og mest almindelige Ejendommeligheder. Dr. Bouglé opsøger da først Samfundenes almindeligste og mindst komplicerede Træk for at maale deres Indflydelse paa Egalitarismens Udvikling.

Hvor forskellige Samfundene end ere, — dette have de dog alle tilfælles, at de omfatte en Flerhed af Individider. Et Samfund omfatter maaske Millioner af Individider; i det Mindste maa det omfatte to. Kvantiteten, den større eller mindre Mængde af Individider, som Samfundet omfatter, — derpaa retter Dr. Bouglé først sin Opmærksomhed. Han undersøger Befolkningens Talrighed, dens Tæthed, dens Fordeling mellem By og Land og dens dermed nøje sammenhørende Mobilitet. Han viser, hvorledes disse Kvantitetsforhold ere tiltagne i Betydning i den moderne Civilisations Lande. Forholdene i Nutiden ere jo haandgribelige nok; Forholdene i Oldtiden paa det Tidspunkt, da Egalitarismen ogsaa vandt et betydeligt Raaderum, havde en ikke saa ganske ringe Lighed med Nutidens. Ikke blot var der det store Centrum, Rom, men den sociale Bevægelighed var langt større end under de senere Tidens Forfald. Rejser fra Evropa til Asien og til Afrika og tilbage igen var noget ganske dagligdags. En Phrygier roser sig af at have foretaget Rejser fra Asien til Italien 72 Gange. Om Philostrat hed det sig, at han kun havde set sig lidt om i Verden; han kendte Italien, Ægypten, Grækenland. Syriske og britiske Soldater

mødte man i Dacien og Rhætien; Herodes havde Galler og Germaner i sin Livvagt; græske Malere og Billedhuggere nedsatte sig i Spanien, asiatiske Guldsmede i Gallien. Fra den ene Ende af Romeriget til den anden gik en stadig Strøm af Mennesker. Ja, man faar det Indtryk, siger Kulturhistorikeren Friedländer, at Folk dengang rejste lige saa meget, ja maaske endnu mere end i Evropa i vort Aarhundrede før Jernbanerne. »Le rendement de la quantité sociale« var til en vis Tid i den græsk-romerske Oldtid forholdsvis betydelig, men har aldrig været større, end den nu er i de moderne Kulturlande, d. v. s. netop der, hvor Egalitarismen er naaet videst. Og at der her ikke er Tale om et blot Sammentræf, men at den Væxt, »la quantité sociale« er undergaaet, har øvet Indflydelse paa Egalitarismens Udvikling, søger Forf. at klargøre. Navnlig Nutidens store sociale Bevægelighed spiller her sin Rolle. Hvert Øjeblik komme vi i Berøring med Individuer, der tidligere vare os ganske ubekendte. I vor Kreds inddrages et stedse større Antal af Personer, med hvilke vi faa stedse mere afvejlende Berøringer. Disse stadige og afvejlende Berøringer slibe Kanter af os; vi afpasses stedse mere efter hverandre, lære stedse bedre at forstaa, at naar vi ville have de Andre til at respektere os, maa vi i tilsvarende Grad respektere dem. Denne stedse rindende sociale Strøm, som idelig tilfører os ny Bekendtskaber, modvirker den sociale Splittethed i samme Grad som den stedlige. Gambetta priste med god Grund Lokomotivets republikanske Dyder. Psykologisk Deduktion bekræfter den historiske Induktion: Befolkningskoncen-

trationen og den stigende sociale Bevægelighed bidrager mægtigt til Lighedsideernes Udbredelse.

— Efter Spørgsmaalet om Betydningen af Samfundenes kvantitative Forhold, deres Volumen, Befolkingskoncentration og Mobilitet kommer Spørgsmaalet om deres kvalitative Forhold. Og hvad der her først springer i Øjnene, er dette: de Elementer, hvoraf Samfundene ere sammensatte, ere snart mere, snart mindre ensartede, resp. uensartede. Spørgsmaalet opstaar da: om det er den sociale Homogenitet, eller om det er den sociale Heterogenitet, som er gunstigst for Egalitarismens Trivsel. Mange ville vel have Svaret paa rede Haand: Naturligvis — ville de sige — ville Lighedsideerne have lettest ved at vinde Fodfæste i Samfund, hvor Forholdene gennemgaaende stille sig ensartede, idet den gensidige Forstaaelse, som Lighedstanken forudsætter, lettere bliver mulig her end i de Samfund, hvis Elementer skilles ad ved en uensartet Sammensætning! — I Virkeligheden er Sagen ikke saa lige at løbe til; — Forholdene ere mere sammensatte, end flygtige Betragtere ane.

Det er ubestrideligt, at Individernes Lighed, endog den blot ydre, i og for sig kan opfordre os til at lade dem blive samme Behandling tildel; det er let at forstaa, at vi, naar vi møde to Individier med samme Aandsliv eller med samme Væsen og Optræden, ja endog blot samme Ansigtstræk, paa Forhaand kunne have en vis Tilbøjelighed til at gaa ind paa Forestillingen om deres Lighed. For saa vidt kan den anthropologiske Ensartethed gøre os modtagelige

for Lighedsideerne. Dette spores endog i de Samfund, hvor Lighedsprincippet formelt fornægtes, — ligesom man omvendt mærker Indflydelsen af de anthropologiske Uligheder i de Samfund, hvor Lighedsprincippet formelt er anerkendt. Saaledes ser man i Samfund, hvor Slaveriet bestaar, at Herrerne vægre sig ved at tage Folk af deres egen Race til Slaver, eller hvis de gøre det, saa behandle de dog disse Slaver anderledes end de andre Slaver. Herom findes der tilstrækkelige historiske og ethnografiske Vidnesbyrd. Omvendt gaar det, naar Evropæerne fra deres Hjemland, hvor det ikke falder dem ind at benægte Lighedsprincippet, komme f. Ex. til Afrika og andre Verdensdele, hvor de træffe Negre og andre Individier af fremmed Race; — kun altfor let glemme de da ligeoverfor disse Individier det Lighedsprincip, som de hjemme højlydt forkyndte. Alene disse Individiers fremmedagtige Udseende faar os næsten til at glemme, at de dog ogsaa ere Mennesker. Hele Kasteinstitutionen beror maaske oprindeligt paa anthropologiske Ejendommeligheder. Selv i det moderne Europa giver Antisemitismen os et Vink om den Betydning, man endog der tillægger Raceforskellen. Ja, end ikke alene den legemlige Forskel er en Hindring for Egalitarismens Fremskridt. Noget i den Grad Ydre som Klædedragten har sin Betydning. Derfor søge Folk af de lavere Lag altid af al Evne at fremtræde i samme Dragt som deres Overordnede, — medens de Overordnede søge at optræde paa en Maade, der kan markere deres særlige Stilling. Hvad ere Luxusforordningerne Andet end et Vidnesbyrd om Kampen mellem disse Bestræbelser! Begge

Parter have haft Følelsen af, at Ensartetheden i det rent Ydre, Dragt og Levemaade, vilde gøre det vanskeligt for Uligheden i retslig Henseende at hævde sig i Længden. De Laverestilledes Luxustrang er et Udtryk for deres Attraa efter at faa de sociale Rammer sprængte. Borgermanden vil leve »noblement«; derved formindskes Afstanden mellem ham og Adelsmanden. Omvendt ville de Højerestillede forbyde de Laverestillede Brugen af Guld og Perler, Fløjl og Silke o. s. v.; de hævde for sig den privilegerede Plads i rent uvæsentlige Forhold, vel vidende, at de saaledes bedre sikre sig den privilegerede Plads ogsaa i de væsentlige Forhold; instinktmæssigt føles Betydningen af den ydre Lighed eller Ikke-Lighed. Saaledes forklares ogsaa det Faktum, at Erhvervelsen af visse Rettigheder saa ofte betegnedes ved et ydre Mærke, en Ring, en Halskæde o. lgn. Manglen paa ethvert »signe distinctif«, d. v. s. Samfundenes ydre Homogenitet skulde altsaa forsaavidt have sin Betydning for Egalitarismens Udvikling.

At den indre Homogenitet virker endnu stærkere, synes selvfølgelig. Ja, naar der tages saa meget Hensyn til den ydre Lighed eller Ulighed, er det vel, fordi der heri spores et Vidnesbyrd om en tilsvarende indre Lighed resp. Ulighed. Den indre Lighed er endog ofte mægtig nok til at modveje den ydre Ulighed: de, der bekende samme Tro, føres ofte derved til at glemme den Forskel i Race og ydre Kaar, som skiller dem ad. I Samfund, hvor Lighedsprincippet ellers ikke er anerkendt, vil Overensstemmelsen i Tro dog altid til en vis Grad virke egaliserende. Kristendommen blev en stor Skole i Lighed. »Ere

Nogle af os døbte med Vand, Andre med Malvasier?« (Geiler von Kaisersberg). Hvor virker ikke den fælles Tro samlende i Islams Lande! Raceforskelligheder kan Tyrken se bort fra, naar blot Religionen er den samme; en Kristen yder han vanskeligt Retfærdighed. Selv i de Lande, hvor baade Lighed og Tolerance proklameres, medfører Uoverensstemmelser i de inderste Overbevisninger ofte Fare for den lige- lige Behandling. I mange af Kristenhedens Lande har Dommeren ofte maattet indskærpe det kristne Vidne, at han bør sige Sandheden, selv om denne skulde være til Fordel for en Jøde . . . Ja, Sligt giver ofte praktiske Mænd Anledning til at kritisere Lighedsforestillinger med Ord som disse: »En Forestilling, der kan være god for Theoretikere, der ikke kende Livet! Kast Lighedsprofeterne ud iblandt Folk, der helt adskille sig fra dem ved Tænkemaade, Sæder, anatomisk Bygning, — og man vil faa at se, hvor- meget der bliver tilbage af deres Drømme om Men- neskerettighederne. Naar Filosoferne saa let pro- klamere Menneskenes Lighed, er det, fordi de ikke kende dem!«

Skal man da, af hvad der foran er anført, drage den Slutning, at den absolute Homogenitet er den nødvendige og tilstrækkelige Betingelse for Ligheds- tendenserne, og at de Samfund, hvis Medlemmer ligne hverandre mest, i ydre og indre Henseende, ogsaa ere de, hvor Chancen for, at de retslig betragte hverandre som Ligemænd, er størst? Ingenlunde! For det Første have vi jo set, at Samfundskredsens Snæverhed, der ikke er heldig for Udviklingen af Menneskeslægtsideen, er en Hindring for Egalitaris-

mens Omsiggriben. Hvis man nu beviser, at Samfundenes Maximums-Homogenitet paatvinger dem et Minimums-Volumen, faar man en Anelse om, at der i Homogeniteten, naar den drives til den yderste Grænse, er Noget, der strider mod Egaliteten. Og har man nu ikke bevist (Spencer), at jo mere Tallet af Individier, der danne et Samfund, stiger, desto mere differere de Centra, hvis Indflydelser Samfundet er underkastet, og desto sandsynligere bliver derfor dets Heterogenitet? Endvidere: desto tættere Samfundet bliver, desto stærkere føles Trangen til Differentiation. (Durkheim om den sociale Arbejdsdeling). Altsaa: et Samfund kan ikke voxe uden at tabe i Homogenitet. Heraf følger, at de sociale Kredses absolute Homogenitet, fordi den medfører deres Snæverhed, indirekte bliver en Hindring for, at Forestillingen om Menneskerettighederne kan trænge igennem. Desuden: den fuldstændige Homogenitet gør Samfundene exclusive; de lukke sig af for Omverdenen. Naar Individierne indenfor et Samfund noget mere adskille sig fra hverandre i Henseende til Race, Sædvaner, Forestillinger og Arbejde, saa er det sandsynligt, at der i andre Samfund kan findes Individier, med hvilke Individierne i hint Samfund kunne føle sig beslægtede i Henseende til Race, Sædvaner, Forestillinger eller Arbejde. Disse intersociale Lighedspunkter, Berøringspunkter extra-muros, ville hjælpe med til at Byens Porte lukkes op: man vil i den Fremmede lære at se et Medmenneske. Kort sagt: Formindskelsen af Homogeniteten i Samfundene indadtil vil føre med sig en Formindskelse af deres Heterogenitet udadtil og vil saaledes virke til en Udvidelse af »Arts-

Bevidstheden, der er en Betingelse for Egalitarismens Trivsel. Desuden maa et Samfunds indre Heterogenitet, — bortset fra de ovennævnte intersociale Lighedspunkter, som den fremkalder — af sig selv udvide de sociale Opfattelser. Krydsningen af de individuelle Varieteter fremmer Udviklingen af Menneskeslægts-Forestillingen; Artsgrænserne udviskes, Slægtsforestillingen bliver videre (Simmel om den sociale Differentiering). I et heterogent Samfund vænnes vi til socialt ordnede Berøringer med Væsener, der adskille sig fra os, og dette kan ikke undlade i det Hele at gøre os mindre exclusive, mere tolerante. I de helt homogene Grupper har derimod Kollektivfølelsen en saadan Magt, at individuelle Ejendommeligheder ikke taales, ikke forstaas. Ere derimod de Individer, vi leve i Samfund med, væsentligt forskellige, ville vi lettere drage Grænsen mellem, hvad der tilkommer Kollektiviteten, og hvad Personligheden. Mellem »égalité« og »fraternité« maa der skelnes: i Forestillingen om Lighed i Rettigheder ligger Forestillingen om et Modsætningsforhold mellem de Krav, der rejses. Det er Samfundenes Heterogenitet, ikke deres Homogenitet, der tillader Individualismen at rejse sig. »Naar Civilisationen har naaet et vist Punkt, viser der sig en Mangfoldighed af forskellige Tanker, Trosbekendelser, Videnskaber, ulige Moral- og Opdragelsessystemer. Paa dette Punkt føles en Trang til, at vor Maade at være paa ikke paatvinges os af nogen Anden. Efter længe at have stridt imod nødes man tilsidst til at anerkende denne sociale Nødvendighed, og til — mer eller mindre rundhaandet — at respektere den individuelle Tænke-

Tros-, Skrive-Frihed. Kollektiviteten taber, Individet vinder derved« (Faguet). Jo flere individuelle Forskelligheder, desto større Tilbøjeligheder til at respektere Individet som et originalt Væsen; vi anerkende det ene Individets Værdi, som vi anerkende det andets. »Derved at Individet er noget Særligt, faar det sin Plads ved Siden af hvemsomhelst« (Simmel). Individerne fremvise den højeste Grad af Forskelligartethed, »dissemblance«; — af Erkendelsen heraf fremgaar Følelsen af deres Lighed, »égalité«.

Af det Ovenanførte følger, at den vidt drevne Arbejdets Deling, der i de moderne Samfund spiller en saa stor Rolle, og som medfører Brogethed i Befolkningens Forestillinger og Sædvaner, ikke opløser Samfundet og ikke avler Ulighed. En meget svag Arbejdsdeling, der kun delte Samfundet i nogle ganske faa afsluttede Grupper, kunde vel fremkalde en Klasse-Forestilling. Ganske anderledes med den vidtdrevne Arbejdsdeling. Den skaber ikke kollektive Typer, ikke Klasser eller Arter; den fremhæver tværtimod de individuelle Ejendommeligheder. En ganske ringe Grad af Differentiering kan fjerne os fra, en høj Grad af Differentiering nærmer os til Ligheden. Den vidtdrevne Arbejdsdeling binder Individerne sammen og nødvendiggør deres Ligestillethed. Er den et Modsætnings-Princip, saa er den ogsaa et Enings-Princip. (Durkheim). Den kitter Samfundet sammen. Netop fordi Individerne ere saa forskellige, kunne de ikke undvære hverandre. Jo mere de fordele Arbejdet imellem sig i det Heles Interesse, desto mere føle de sig knyttede til hverandre. Men skal Sammenslutningen imellem dem være af Varighed

saa maa de behandle hverandre som Ligemænd. De saakaldte Laverestillede kunne nu med Grund sige til de saakaldte Højerestillede: »Hvad vilde der blive af Jer uden os?« Desuden bliver i et Samfund med vidtgennemført Arbejdsdeling Ombytning og Kontraktsforhold det Normale. Ombytning forudsætter Lighed. Kontrakterne kunne som Regel ikke være leoniniske; tværtimod maa Reglen være denne: til Enhver »selon ses oeuvres«. Trangen til Egalitet følger saaledes af Samfundenes Heterogenitet.

Men naturligvis maa dette ikke sættes paa Spidsen. Føres Heterogeniteten ud i en saadan Yderlighed, at Individerne overhovedet ikke have Noget tilfælles, bliver Samfundet en Umulighed. Den Solidaritet, der fødes af Forskellen mellem Individerne, er betinget af en anden Solidaritet, der kun kan komme i Stand mellem Individer, der ligne hverandre. Skulle de sociale Enheder kunne differentiere sig, maa de først have sluttet sig sammen og grupperet sig i Kraft af dens indbyrdes Lighed (en vertu des ressemblances qu'elles présentent). (Durkheim). Der kan kun være Samfund der, hvor Individerne se et stort Antal Forhold under samme Synspunkt. (Tocqueville; Tarde).

Altsaa: Hvis et Samfunds absolute Homogenitet hindrer os i at faa Øje paa Individet, hindrer dets absolute Heterogenitet os i at se det Almenmenneskelige; — hin er derfor, som denne, uforenelig med Lighedsforestillingernes Trivsel. Egalitarismen trænger til Homogenitet og til Heterogenitet, er uforenelig med absolut Homogenitet og med absolut Heterogenitet. Opstiller man Spørgsmaalet: er Homogeniteten,

eller er Heterogeniteten gunstig for Egalitarismen?, saa maa Svaret lyde saaledes: hverken hin eller denne alene for sig, men begge i Forening. To modsatte Principer maa altsaa sammensværges sig for at nedslaa Egalitarismens alvorligste Hindring: Klasse-, Arts-, Kaste-Forestillingen. Klasse-Skrankerne, der afsondre Menneskene i Grupper af ulige Værdi, falde, naar vi formaa at se Lighedspunkterne ogsaa udenfor Skrankerne og Forskellighederne indenfor Grænserne. Altsaa: den psykologiske Sandsynlighed taler for, at den Jordbund er mest modtagelig for Lighedsideernes Sæd, hvor Assimilationen breder sig, samtidig med at Differentiationen gaar dybere ned.

Bekræfter Historien disse Deduktioner? Bouglé søger at vise det.

Der findes i den vestlige Civilisations Lande en saadan Blanding af Homogenitet og Heterogenitet, at det bliver forstaaeligt, at de forskellige Iagttagere kunne komme til helt modsatte Resultater. M. Dugard besøgte det amerikanske Samfund, som Tocqueville mente at kunne betegne som Demokratiets Mønsterland, og fik det Indtryk, at alle Elementer i en amerikansk Masse ligne hverandre; — P. Bourget gjorde den Iagttagelse, at enhver Amerikaner har sin særlige Levemaade, sine særlige Ideer, sin ejendommelige Smag. Om Moderne hedder det, at de gøre Alle ens, — og at vi dog benytte os af dem for at skille os ud fra Andre; — vi ville ved Hjælp af dem lukke Døren op til en Klasse, — eller lukke Døren i for en anden Klasse. Kunsten, siger man, har ikke mere noget Fædreland; der eksisterer ikke nogen italiensk Kunst, ikke nogen

belgisk Kunst. Kunsten er bleven international, — og fra den anden Side hedder det, at Kunsten er rent individualistisk. Ogsaa Religionen bliver international, almenmenneskelig; ja man er i Nutiden kommet saa vidt, at der kan holdes internationale »Religions-Kongresser«; — men samtidigt bliver Religionen noget rent individuelt, i den Grad at man har kunnet sige, at nu er der kun en fælles Tro tilbage: Individets Religion (Durkheim). Alt peger i denne Retning: i Nutidens Samfund enes Alt, samtidig med at Alt gøres mere forskelligartet. Efterdi Vestens moderne Samfund ere de, hvor den videste Homogenitet findes jævnsides med den dybeste Heterogenitet, ere de ogsaa de, hvor Agtelsen for det Almenmenneskelige findes jævnsides med Agtelsen for Individualiteten, — og dette netop til Fordel for Lighedsforestillingerne.

— Jo mere sammensatte de store Samfund ere, des stærkere befordres Demokratismen. De store Samfund ere sammensatte af en stor Mængde mindre Grupper, Associationer, Foreninger, Sammenslutninger, Virksomhedssfærer etc. Disse gribe ind i hverandre, og omend de fleste af dem selv holde paa et vist Hierarki, saa taler Sandsynligheden for, at i alt Fald enkelte af dem netop have Ligheden til Princip. I den moderne Civilisations Lande gælder dette fremfor Alt om det kristne Samfund, hvis Princip udtrykkelig er Ligheds-Principet. Det gælder dernæst i en udpræget Grad om det den moderne Civilisation saa stærkt beherskende Handelssamfund: dette spørger ikke om Adel, Titel eller Rang,

det spørger kun om Købeevnen. Ihering siger rigtigt: »Penge er den store Lighedsapostel«. Og ogsaa Marx betegner Penge som den radikale Udjævner. Her er eksempelvis nævnet et stort ideelt og et stort materielt Samfund, der begge ere rent demokratiske. Men selv om ingen af de hverandre krydsende Grupper var demokratisk, selv om de tværtimod alle hyldede et eller andet Hierarki, saa kunde dog Krydsningen af de mange Grupper virke i udjævne-ende Retning, naar blot Hierarkiet ikke overalt var det samme. Saaledes i Rom: det stærke oprindelige Familie-Hierarki blev alvorligt rystet den Dag, da Sønnen, omgivet af sine Liktorer, kunde fordre Ærbødighed af selve sin Fader. At en Mand af lav Fødsel i de romerske Kollegier kunde faa Sæde ved Siden af en Mand af høj Fødsel var et for Samfundet i det Hele stærkt demokratiserende Moment. Senere, i Kristenkirkens Hierarki, gjordes det muligt for Personer af lavest mulig Herkomst at vinde frem til de øverste Pladser. I det attende Aarhundredes franske Salon gaves der den Borgerligt fødte Plads ved Siden af Adelsmanden eller over ham, naar han havde det fornødne Talent: i Aandens Rige kunde Hittebarnet blive Konge. Bidrager den fysiske Bevægelighed, idet den gør det let for Folk at komme fra det ene Sted til det andet, stærkt til Egalitarismens Udvidelse — saaledes som foran nævnt —, i langt højere Grad maa Egalitarismen da fremmes ved den sociale Mobilitet, der tillader Folk at bevæge sig op og ned ad Samfundsstigen. Jo hyppigere Afstandene gennemløbes, desto kortere synes de at være. Den Mand, der stiger op til en højere Plads,

hæver i Virkeligheden hele den Klasse, han før tilhørte; de Æresbevisninger, han modtager, straaletilbage paa den. Dette er Grunden til, at den folkelige Fantasi saa ofte lader de Store udgaa af de laveste Lag; — mere end en Konge vogtede, hvis man tør tro Sagnet, i sin Barndom Faar. At en ubetydelig Handelsbetjent bliver sit Fædrelands fornemste Mand, at en simpel Haandværkssvends Søn bliver Feltmarskalk, at saadanne »ruptures de ban« finde Sted, det gør Indtryk og bringer de nedarvede aristokratiske Forestillinger til at vakle. Alt, hvad der fremmer den sociale Mobilitet, fremmer Egalitarismen.

Det af Dr. Bouglé stillede Spørgsmaal var dette: Hvorfor brød Lighetsideerne igennem i den occidentale Civilisation, første Gang, taagede og tilslørede i det aldrende græsk-romerske Samfund, anden Gang, nærmere ved Jorden og mere handlekraftige i det unge evropæisk-amerikanske Samfund? Sociologien svarede: Fordi de sociale Former her mest begunstigede deres Gennembrud. Psykologisk set maatte de Samfund, der unificeres samtidigt med at de kompliceres, hvis Enheder baade assimileres og udsondres sig, der baade koncentrereres og mangfoldiggøres, antages at gøre Sindene særligt modtagelige for Egalitarismen. Udviklingen af Samfundenes Tæthed og Mobilitet, af deres Homogenitet og Heterogenitet, af deres Komplikation og Unifikation, alt dette i Forening klargjorde baade Mennskehedens og Individets

Værdi, og gjorde det psykologisk sandsynligt, at Nationerne vilde føres til Forestillingen om Menneskenes Lighed. — Historisk set fandtes alle disse Betingelser — den store Befolkningstæthed, den store Bybefolkning, den store Mobilitet, Individier, der baade ligne hverandre og dog ere i Besiddelse af Originalitet, de mange, meget forskellige Grupperinger, der krydse hverandre og staa under en stærk Centralmagt etc. — i nogen Grad i det gamle græsk-romerske Samfund, i en meget udpræget Grad i Nutidens Europa og Amerika. Hist derfor Tilløb til Egalitarisme, her en langt videre udviklet Egalitarisme.

Indvendinger kan der gøres mod denne sociologiske Forklaring. Selv om det indrømmes, at der bestaar et Forhold mellem hine sociale Former og Lighedstanken, — saa er der dog Mulighed for, at Forf. har vendt op og ned paa Forholdet. Lighedstanken er selv en skabende Tanke. Den har været Sjælen i de største moderne Omvæltninger. Er det da ikke den, der har skabt de sociale Former, der passede den bedst? Den er Aarsagen, disse Former Virkningen.

Forf. erkender, at det i Historien meget ofte er vanskeligt at afgøre, hvad der er Aarsag og hvad Virkning; — men hans psykologiske Forklaring afficeres i alt Fald ikke derved. Forf. erkender endvidere, at der utvivlsomt ofte bestaar et Vexelvirkningsforhold. — Religionen former Staterne. Staterne forme Religionen —. og det kan være, at Egalitarismen, der skildredes som en Virkning af den sociale Homogenitet, den sociale Centralisation etc., selv fremkalder Centralisation og Homogenitet.

Et Vexelvirkningsforhold bestaar der vel her. Men om nogle af de sociale Former gælder det dog, at det er vanskeligt at forestille sig dem som Virkninger af Egalitarismen, hvorimod det er let forstaaeligt, at de kunne være dens Aarsag. Man kan let forstaa, at Egalitarismen befordrer Centralisation og Homogenitet, — derimod ikke let, at den skulde befordre Differentiation og Komplikation. Forf. hævder da, at omend Egalitarismen har Magt til at indvirke paa visse sociale Former, saa kan den dog ikke skabe dem alle, og i det Store og Hele vil han da have Egalitarismen opfattet som en Virkning af Samfundsformerne, ikke som disses eneste Aarsag.

I det Hele vogte man sig for at søge enkelte Aarsager. I den Retning have Sociologerne ofte syndet. Man har sagt, at vore Samfunds Centralisation skyldtes Militarismens Omsiggriben (Spencer), at deres Homogenitet var at føre tilbage til den menneskelige Efterlignelsestrang (Tarde), at deres Differentiation skyldtes den stigende Befolkningstæthed (Durkheim). I Virkeligheden skyldes alle disse Fænomener en Samvirkning af mange forskellige Kræfter, og det vilde være en uhyre Opgave, ja en umulig Opgave, at bestemme og udregne, hvormeget der falder paa hver enkelt af af alle de samvirkende Kræfter. Differentiationen skyldes naturligvis ikke blot Sammenstuvningen af Mennesker, men ogsaa de Maal, disse stille sig, og de Midler, Naturen og Industrien byde til Maalenes Opnaaelse. Homogeniteten skyldes naturligvis heller ikke blot psykologiske Aarsager, men ogsaa fysiologiske, f. Ex. Sammenblandingen af Racer, der bidrager til at ud-

viske Forskellen i Typer, i Sæder, Tro og Idealer. Centralisationen skyldes naturligvis heller ikke blot Militarismen, men hist Religionen, her Industrien o. s. v. De sociale Transformationers Aarsagsforhold ere gennemgaaende af en meget sammensat Beskafenhed. Lighedsideen kan ikke være Kilden til de mange Strømme, der have gennemrislet vore Samfund; langt snarere er den den Flod, til hvilken de mange Bække have forenet sig. Det er ikke saa let at forstaa, at Menneskene — fordi de betragtede hverandre som Ligemænd — besluttede at underkaste sig en Centralmagt, at samle sig i indbyrdes krydsende Associationer, at assimilere og differentiere sig, at stuve sig sammen og at formere sig, — men man forstaar, at de, da de stuede sig sammen og formerede sig, differentierede og assimilerede sig, grupperede sig og lod sig styre af en Centralmagt, umærkeligt førtes henimod Forestillingen om, at de vare Ligemænd.

Saaledes ere vore Samfunds ledende Forestillinger udgaaede af selve Samfundenes Skød. Men dette er ikke det Samme som at sige, at disse Forestillinger ere bifaldsværdige. Forf. har villet forklare Egalitarismens Opstaaen. — men om man vil billige eller ikke billige Egalitarismen, det er Spørgsmaal, som ligge udenfor de for hans sociologiske Undersøgelse afstukne Grænser. Om Lighedsforestillingen har moralsk Ret til at føre det store Ord i Samfundet, er et Spørgsmaal for sig. Den Mulighed er ikke udelukket, at en hel Civilisation er kommen ind i et galt Spor. Vor Samvittighed kan, om den vil, foragte det, som Videnskaben forklarer. Hvis Nogen

vil gøre Forsøg paa at omstyrte Egalitarismen, staar det ham frit. Men han maa betænke, hvilke Betingelserne ere, for at et sligt Forsøg skulde have Udsigt til at lykkes. Derom er det, at den sociologiske Kundskab skal oplyse ham.

Saalænge man kun betragtede Lighedsforestillingerernes Sejrs-gang gennem den vestlige Verden som et usædvanligt Held, en Filosof havde haft med sin Theori, kunde man smigre sig med den Tro, at en filosofisk Diskussion vilde kunne standse denne Sejrs-gang: lad os gendrive Rousseau, og Egalitarismen vil være besejret! Hvis derimod Egalitarismen har udviklet sig saaledes som ovenfor skildret, blive Kampens Vilkaar haardere. Nu gælder det at sønderslaa Staterne, at rasere Storbyerne, at spærre Vejene, at indelukke Menneskene i afsluttede Grupper, kort sagt: at foretage en Række sociale Omdannelser, der ere adskilligt vanskeligere end en filosofisk Diskussion.

Godtgør man, hvilke de sociologiske Betingelser for Lighedsideernes Sejr ere, saa har man ingenlunde dermed bevist, at disse Ideer ere retfærdige, — men man har i alt Fald givet et Maal for deres Magt.

A. P.-St.
